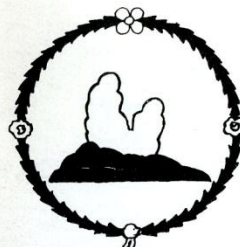

B

Jørgensen, Kjell
Boks 138,
3430 Spikkestad.

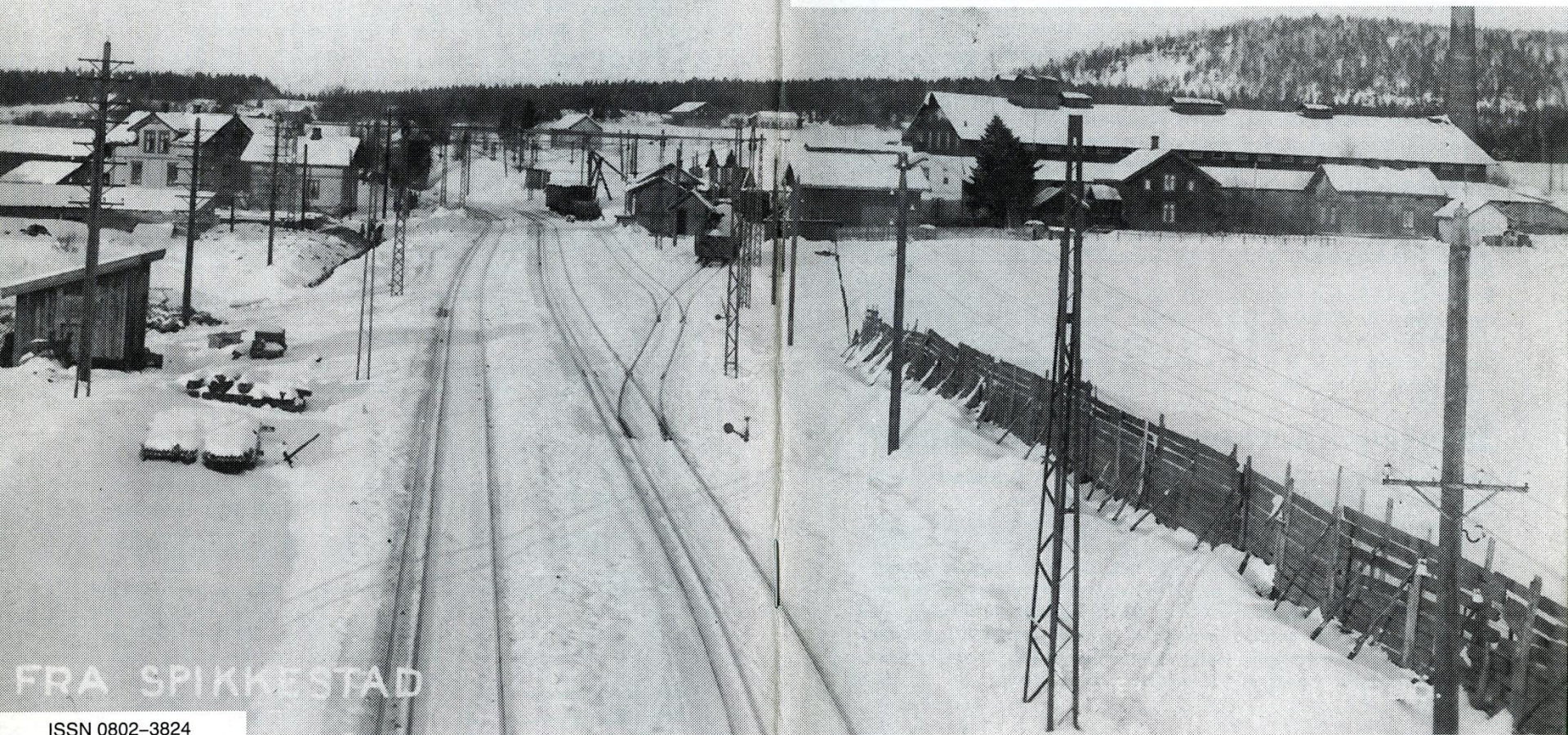
BYGDEMAGASINET

NR 27

MARS

1994

RØYKEN HISTORIELAG

FRA SPIKKESTAD

ISSN 0802-3824

BYGDEMAGASINET

Organ for Røyken historielag.

Redaksjonskomite: Bjørn Brønner, Jan Lien og Odd Sandlund.

Bygdemagasinet's adresse: Grimsrudveien 118, 3442 Hyggen.

Tlf 31 28 97 73.

Innhold

Julemøte 2	Kjekstadmarka 23
Formannen har ordet 3	Nissen – vårt nasjonale arvegods 24
«Om historien . . .» 3	Skiaskens skjebne 27
Kommunistgruppa «Osvald» og Asbjørn Sunde 4	Askeski og asketømmer 28
Eldre prospektkort 8	Planter i Røyken 29
«Jeg er havnen» 9	Gamle bøker 30
Klostervesenet og urtehagene 10	Vinteren 1917 31
Litt om Ole Høiland 18	Premiekonkurranser 32
Bårsrud og middelaldervegen 19	Røyken forsyningsnemnd 33
Brøholtholmen 20	Bladpenger for Buskerud Blad 34
«Fiskerjenta» fra Blåhella 21	Brannpolisekvittering Røken Brandkasse 34
«Buskjæret» – Østre Åros brygge 22	Julekvellesviser 35

Omslagsfoto:

Spikkestad jernbanestasjon omkring 1920. Tegleverket til høyre. På denne tid ble banen elektrifisert og bygget om fra smalsporet til normalspor (1435 mm mellom skinnestrengene). Som vi ser på bildet er det to skinnestrenger til venstre i sporet. I ombyggingsperioden ble det kjørt både smalsporede og normalsporede tog på banen.

Ole Sønju

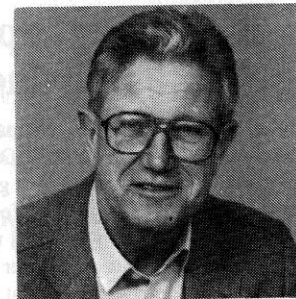
Julemøte i Kornmagasinet 16.desember

Vanen tro, historielaget avsluttet året med en sammenkomst i Kornmagasinet og det var en fullsatt sal Cato Christoffersen kunne ønske velkommen.

Professor Olav Bø har i flere år vært lagets gjest og foredragsholder, men i år var det vår egen Bjørn Brønner som sto for dette og som emne hadde han valgt «primstaven», våre forfedres almanakk. Først en innføring i primstavens betydning og deretter tok han for seg merkedager som angikk julen og det som knyttet seg til dens feiring - fra Klemensmessdagen 23. november til Kyndelsmessdagen 2. februar. Jo, - det var mye våre forfedre måtte passe på, og da var primstaven eneste hjelpemiddel.

Roger Hansen hadde trekkspill med og akkompagnerte til julesangene. Det var en hyggelig førjulskveld - og takk til komiteen som foresto det hele.

O.H.S.

Formannen har ordet

Igjen har jeg gleden av å ønske medlemmene velkommen til et nytt arbeidsår.

I løpet av 1993 fikk vi 30 nye medlemmer. Det var således registrert 456 medlemmer ved årsskiftet. En del står ennå til rest med betaling av kontingent for 1993. Det blir nå sendt ut en siste purring med frist til 28. februar. Vi håper flest mulig av disse

Kurset «Bli kjent i egen bygd» blir avholdt torsdagene 14., 21. og 28. april på Kornmagasinet og det avsluttes med en busstur i Røyken med lokale guider, lørdag 7. mai. Foreleserne er Bernt Bærem Svendsen, Terje Martinsen og Bjørn Brønner. Spesiell innbydelse vil gå ut til nyinnflyttede lærere i bygda.

På Hernestangen fortsetter vi arbeidet frem mot et «Bygdetun». Begge Rotaryklubbene i Røyken har tilsagt dugnadsarbeide. Vi hører gjerne fra flest mulig av egne medlemmer som kan tenke seg å være med.

Styret arbeider også med planer om å legge nytt gulv i Storsalen på Kornmagasinet. Dette vil isåfall bli utført i løpet av sommeren.

Nye medlemsmøter vil også bli arrangert i løpet av året. Nærmere om dette senere.

Forøvrig ønsker vi medlemmene velkommen til årsmøtet som avholdes torsdag 24. mars kl. 19.00 på Kornmagasinet.

Cato L. Christoffersen

Cato L. Christoffersen
formann

Om «historien»

Om historien har Richard Hermann sagt et sted:

«Historien gir sammenheng og mening til det som var, - er og skal bli. Historien har ikke noe eget liv, den er oppbrukt tid som kom og gikk. Den lever videre bare i den grad vi selv kan oppleve den - fra generasjon til generasjon. Forsåvidt er historien ikke avhengig av oss - som vi er av den - om den skal bli vår egen virkelighet....».

Odd H. Sandlund

Kommunistgruppa «Osvald» og Asbjørn Sunde

I et tidligere nummer av «Bygdemagasinet» har vi dekket trefningen på Skogen eller «Skauhytta» mellom tyskerne og Osvald-gruppa. Som vi husker klarte Asbjørn Sunde & Co å skyte seg ut, og flyktet gjennom Røyken mot Underlandsåsen. Der kjente de til en hytte. Undertegnede og Terje Martinsen har klart og oppspore hytta, Bekkestua. Det var bygd ny hytte oppå ruinene av den gamle som ble brent av tyskerne som represalier. Flere andre hytter i området ble det også satt fyr på. På samme oppdagelsestur hadde vi fått tips om at Olav Førland kunne gi oss tips om hva som skjedde rundt «Bekkestua» da Osvald & Co var der mot slutten av krigen. Det viste seg at Førland hadde vært Asbjørn Sundes væpner. Om han kunne fortelle! Vi satt i timesvis mens han berettet fra krigens dager og ikke bare fra Underlandsåsen.

Tegningen av hytta før den ble brent av tyskerne har Førland skaffet oss. Når det gjelder episodene både fra Skauhytta ved Hyggen og Bekkestua på Underlandsåsen lar vi «Osvald» berette fra sin egen bok, «Menn i mørke»:

Bjørn Brønner

Jeg holdt øye med dem gjennom en sprekk i døra. De gikk ikke forbi. De kom rett mot hytta og stanste utenfor trammen. En av dem pekte på røken som steg fra pipa, og ristet på hodet. Fyren med maskingeværet lot våpnet gli langsomt ned fra aksla. Vel. Det var ingen vei utenom. Vi fikk slåss.

Jeg rev opp døra og fyrte. Mannen rett foran meg krøkte seg sammen og seg over ende. De andre fór til alle kanter med oss etter. De trakk av gårde i siksak nedover marka. Vi fyrte samtidig, alle tre. To av dem ble liggende. De andre kom seg unna bak en bergnabb. Det ville være tåpelig å forfølge dem lenger. Det eneste vi nå hadde å gjøre, var å komme oss bort hurtigst mulig.

• Vi skrevde over tyskeren på trammen og begynte å pakke det nødvendige i ryggsekkene — ammunisjon, våpen, soveposer, mat og litt klær.

— Pokker ta disse fordømte idiotene, kjente Bjørn. — Hvorfor kan de ikke la oss være i fred? Hvorfor skal de absolutt tvinge oss til å drepe dem?

Sli hadde vi ikke, så det var ikke annet å gjøre enn å trekke i vei. Snøen gikk oss til midt på leggen. Sporene

våre var håpløst store og tydelige. Ikke var det tegn til nedbør heller, så det var bare å sette farten opp og komme lengst mulig unna før jakten begynte.

Vi passerte et par åpne bekker og vasset et stykke nedover. Slik kunne vi iallfall gjøre det litt vanskeligere for jegerne.

Vi aktet oss til hytta i Heggedal. Det var 2—3 miles marsj, så hvis vi ikke kom i kamp, skulle vi være framme utpå morgensiden neste dag.

Vi gikk uten stans hele dagen. Når suiten ble for ille, fisket vi litt mat opp av sekkene. Ved 5-tiden kom mørket sigende. Vi var nådd opp på en liten kulle med glissen skog.

Vi orket ikke mer. Bena seg i hop under oss, og blodet dundret i årene. De klanime klærne frøs snart til is. Kulden stakk som nåler i kroppen.

Av og til hørte vi fjerne rop. En gang stemmer også. Vi satt musestille i mørket. Vi måtte ikke komme i kamp. Fingrene var stive som pinner. Vi var hjelpeløst fortaapt hvis de angrep oss. Det ble bare å sitte og se fåret ut.

Ved 11-tiden krabbet vi oss på bena og fortsatte. Varmen seg snart gjennom kroppen igjen, men det verket og slet voldsomt i fingertuppene. Det ga seg ikke. Det ble heller verre og verre. Alle veier var sikkert sperret, så vi strevde oss fram gjennom ville marka.

Ved 2-tiden om morgenen dukket hytta opp i mørket. Vi var så slitne at vi måtte krype de siste meterne. Jeg blé liggende innmed hytteveggen og trodde jeg var ferdig. Søvnen sprengte på. Søvnen var døden. Jeg snakket ut i lufta og rullet meg fram og tilbake. Det sang og pep for ørene mine. Svarte kuler rullet fort rundt i røde flammer.

Et øyeblikk var jeg helt klar, og jeg greidde å komme meg på bena. Jeg fikk lirket opp et vindu i første etasje og krøp inn. Etter mye strev gikk døra opp, og jeg fikk inn Bjørn og Kristen. På en eller annen måte kom vi oss opp i køyene og var borte med en gang.

Jeg våknet ved at sola stakk meg i øynene. Jeg prøvde å reise meg, men sank stønnende tilbake. Smertene skrek gjennom kroppen. Etter hvert fikk jeg myknet opp lem-

mene, og det ble litt bedre. Jeg lirket meg langsomt ut av kôya og fikk liv i de andre. De var ikke bedre farne. Kristen knakk sammen da han kom fram på golvet. Bjørn og jeg måtte holde ham mellom oss og gå fram og tilbake med ham til han greidde å stå.

Det knirket svakt i snøen utenfor. Vi grep maskinpistolene. Bjørn snudde seg mot meg og smilte bredt.

— No er me ferduge, gut.

Det dundret på døra.

— Kven er det? ropte Bjørn.

Det kom ikke noe svar. Dundringen fortsatte.

— Hei! ropte Kristen. — Ingjen fær koma inn her. Me hev fengje tyfus! De lyt . . .

Det sprakte i knust vindusglass, og kulene sang i veggen. Vi lå flate, alle tre. En ny salve feide rett over oss. Så ble det still.

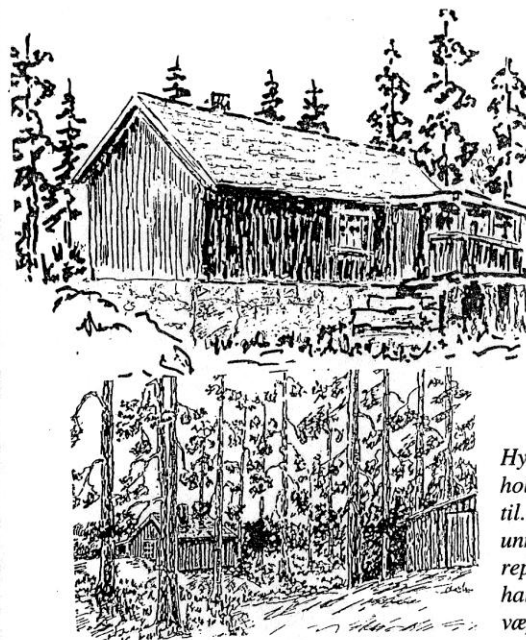
Jeg krøp bort til vinduct. Et hode og en maskinpistol stakk fram rundt hjørnet av huset. Jeg fyrte en serie med maskinpistol min. Så måtte jeg dukke for kuleregnet som fosset inn gjennom vinduct. Jeg tittet forsiktig opp. Tyskeren arbeidde febrilsk med å skifte inn nytt magasin. Det var ingen andre å se der ute.

Jeg sparket ut srossene og hoppet gjennom åpningen. I et par sprang sto jeg foran ham. Et kort, stivnet øyeblikk så jeg to redde øyne og en åpen, skrikende munn. Så gikk han tungt i marka med kroppen full av bly.

En ny salve knitret gjennom lufta, og jeg hev meg rundt. Det var Bjørn som fyrte. En tysker løp krumbøyd nedover mellom trærne. Kristen brente av. Fyrén sank i kne, men karet seg på bena igjen og løp langsomt videre. Kanskje kom han seg unna. Jeg vet ikke. Det nyttet ikke for oss å følge etter ham nå. Vi hadde annet å tenke på.

— — —

Noen dager senere kom vi ut av skogen ikke langt fra Asker stasjon. Vi hadde fått bud av gårde til Oslo, og fem velvæpnete karer sto og ventet på oss. En times tid senere fikk vi tog innover. Vi fant en åpen turistvogn og satte oss fire mann ved hver dør.

Hytta i Heggedal, «Bekkestua». Her holdt medlemmer i «Osvald-gruppa» til. De skjøt seg ut, og kom seg unna. En rekke hytter ble brent som represalier. Denne også. Tegningen har vi fått av Olav Førland, Osvalds væpner.

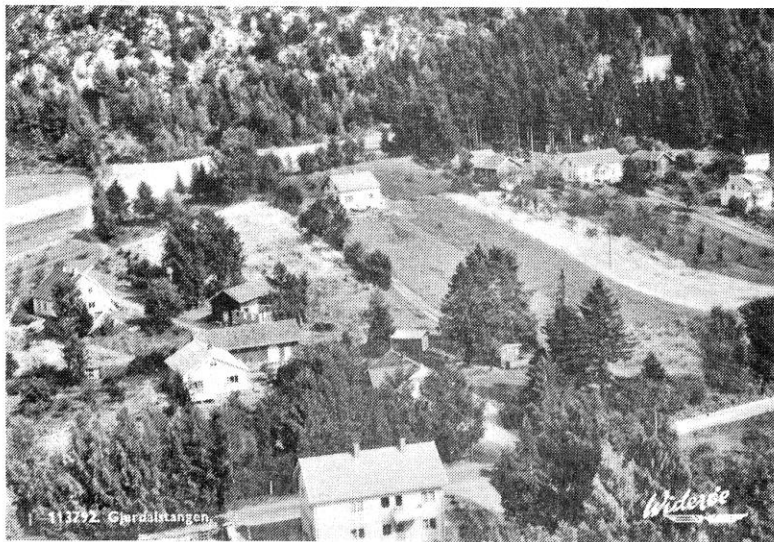

Idyll ved «Skauhytta» sommeren 1934. Olav Heggum stående bak til høyre. Erling Graff sittende bak til venstre.

Eldre prospektkort

Frydenlund skole, lærerboligene og det gamle uthus.

Gjerdal, kjøpmann Nerbye's gård i forgrunnen. Begge foto fra ca. 1955/60.

«Jeg er havren...»

Her kommer et dansk inspirert innlegg om havregrøt som også vil ha sine paralleller i Norge. Havregrøt har blitt et nasjonalt anliggende. Av de mange grøttypene, som ennå ved begynnelsen av århundredet var alminnelige, ble det den som tok seieren hjem, og mange av oss har med større eller mindre begeistring om morgenen inntatt den grå klistrende masse, sometter sigende skulle være så sund. Det er en utbredt oppfatning blandt fagfolk, at havregrøten ikke ble alminnelig som menneskeføde før industrialismen, hvor det ble mulig å valse grynene, så de kunne kokes på kort tid. I middelalderen nevnes havre oftest som dyrefor, men det utelukker jo ikke at man har utnyttet den nærende kornsort i den daglige kost til mennesker. Helt uten vitnesbyrd om noe slikt er vi da heller ikke. Havrevelling nevnes i 1557 av legen Henrik Smith som et utmerket middel mot pest. Matoppskrifter fra middelalderen og renesansen er sjelden bevart, og finnes de, er det som regel tale om fin mat. Dagligdags kost har det ikke vært nødvendig å skrive om, den kunne man utenat, men ingen regel uten unntak.

I rikshoffmester Esge Billes arkiv, som er et av 1500-årenes best bevarte, finnes en oppskrift på havregrøt, formodentlig nedtegnet av en av hans skrivere. Den er interessant, for den viser at grøt kunne være noe annet enn gryn, vann, salt og sukker, som vi normalt forbinder med denne mattype. Den er et godt eksempel på, at matlagning på Christian 3.s tid, selv når det gjaldt en så alminnelig og dagligdags rett, kunne være nokså raffinert og flott. En prøvesmaking av retten etter oppskriften har vist seg å smake godt. Selv inkarnerte havregrøtshatere har måttet overgi seg.

Til retten skal det brukes salvie, persille og isop. Mens de to første stadig er ganske alminnelige, er det få som kjenner isop. Denne aromatiske, lett bitre krydderplante, som er egnet til fete kjøttvarer og fet fisk, anvendtes en del i middelalderen og renessansen til såvel mat som medisin. Den berømte lege Henrik Harpestreng nevner allerede i 1200-årene, at den er god mot hoste, heshet og sykdommer i lungene. I Røyken kan krydderrediensene kjøpes gjennom fru Ingeborg Foss, Hurumveien 7, tlf. 31284052. Salvie skulle blandt annet være godt for leveren og persille for nyrer og vannveiene. Og da også havrens rykte er plettfrøtt, kan man ikke se noen grunn til ikke å prøve. Man dør i hvert fall ikke av det. I 1500-årene har man brukt hele havregryn til denne rett. Det kan man også, men så skal grøten koke meget lenge. Det anbefales derfor å bruke de som er valset.

Oppskriften er til en person:

Havregrøt med urter	1 dl havregryn
3 dl vann	1 stor spsk rosiner
1 dusk persille	1 spsk kandissukker eller annet brunt sukker
1 dusk salvie	1 spsk smør
1 dusk isop (hvis tørret 1/2 tsk)	evt. litt salt

Vann og krydderurter kokes under lokk i 10 minutter. Krydderurtene siles fra, og væsken helles tilbake i gryten. Havregryn og rosiner helles i, og det kokes videre med lav varme og omrøring i ytterligere 10 minutter. Ta gryten fra varmen og rør sukker og smør i. Smakes evt. til med litt salt. Serveres varm.

PS. Ingeborg Foss har laget grøt etter oppskriften og beretter at den smakte fortreffelig.

Bjørn Brønner

Klostervesenet og urtehagene

I artikkelen om havregrøt og urter ble det nevnt en rekke slag med urter. Der hvor munkene holdt til ble det også dyrket urter. Således også på Bårslud i Røyken. Klostervesenet drev hospitalvirksomhet og trengte urter til medisiner. Les derfor de to artikler «Langs ruinen vokser urteplanter...» og «Urtehagen på Domkirkeodden» som vi har sakset fra det arkeologiske tidsskrift «NICOLAY».

Bjørn Brønner.

"LANGS RUINEN VOKSER URTEPLANTER..."

AV
stud.mus.art.
ELI ULRIKSEN

I forbindelse med åpningen av det nye biblioteket i Tønsberg. Kunne man lese i lokalavisen at det skulle anlegges en urtehave i tilknytning til de bevarte klosterruiner i underetasjen. Hagen skulle bli "akkurat slik den hadde vært i kloster-tiden".

Nåvel, dette kunne vel knapt la seg gjøre, men det var en hyggelig idé. Saken er imidlertid den at vi vet lite om norske klosterhager i det hele tatt. Spørsmålet er om Olavsklosteret i Tønsberg har hatt urtehave, og i så fall hvor?

Klosterområdet har blitt arkeologisk undersøkt flere ganger, sist, og mest omfattende i forbindelse med oppførelse av nytt bibliotek. Ruiner av to bygninger samt klosterbrønnen ble bevart i det nye bygg. På den andre siden av gården ligger ruinen av Olavskirken, slik at kirken og ruinene samlet kan gi en idé om klosterets størrelse og utforming.

Olavsklosteret

For kort å si noe om tidligere aktiviteter i området: De første spor utgjøres av ardspon i steril bunnsand. Etter en dyrkingsperiode ble området benyttet til gravfelt (yngrer, jernalder/vikingtid). Området ble så liggende mer eller mindre åpent, kun enkelte mindre bygninger ble oppført ved strandkanten. Klosteret ble så oppført på 1100-tallet. Klosteret er anlagt en gang under siste halvdel av 1100-tallet. Det er første gang nevnt indirekte i en skriftlig kilde 1191, mens kirken er nevnt 1207. Klosterordenen er kalt premonstratenserordenen, og er en revisjon av augustinerordenen. Grunnlegger av premonstratenserordenen, Norbert av Xanten, oppførte det første klosteret i Premontre, derav ordensnavnet. Klosterbrødrene var dessuten prest, kanniker, som drev utstrakt misjons- og menighetsarbeid. De mangle donasjoner av gårder og gårdparter til klosteret ga det et solid økonomisk grunnlag.

Klosteret er nevnt hele 73 ganger i dokumenter fra middelalderen. Imidlertid sier kildene lite om klosteranlegget som sådan, da innholdet i dokumentene i hovedsak viser til eiendomsrelasjoner eller klosterets handelsvirksomhet. Ofte kan en bygning eller det rom transaksjonen foregikk i være nevnt, men plassering av rom eller bygninger innenfor anlegget, sies det lite om.

Dessverre, kan man si, fordi premonstratenserne hadde ikke, som f.eks. cistercienserne, bestemte regler å følge ved bygging av sine kloster. Vi må bare anta, utfra det vi nå vet på grunnlag av utgravninger og kjennskap til andre klosteranlegg, at klosteret har hatt en tradisjonell fireflyttet utforming. Den hageform man vanligvis forbinder med et kloster, er derfor en lukket hage, oftest med en søylegang rundt, og gjerne med en brønn i midten.

Følgende vgl vi om Olavsklosteret: Det sentrale klosteranlegg har ligget syd for kirken. Deler av øst- og vestflyet er frilagte (orientering eg. nord-ost-sydvest). Anlegget har opprinnelig vært mindre, men er utbygget mot syd. Fra kirken sydportal har det gått en overbygget korsgang langs den vestre flyeten. Denne kunne sports frem til den

utbyggede del. Trolig har også klostergården blitt utvidet i forbindelse med utbyggingen, men det er alltså ingen spor etter korsgang videre. Det er heller ikke spor etter korsgang langs østre flyet. Derimot har det gått en steinbroløsning tvers over gården, mellom bygningene. Det ble dessuten frilagt en kraftig mur langs sjøen, og som har avgrenset området i syd. Det er godt mulig at det har ligget bygninger i tilknytning til denne. Innenfor anlegget ble det også avdekket en brønn og et vannforsyningssystem i form av steinsalte renner renner.

Hagebruk

Hvordan så en klosterhage ut? Det er kun ruiner igjen av de norske klosteranlegg og dessverre finnes det ingen beskrivelse av en norsk klosterhage. Vi vet at klosterne måtte ha tilgang til frukt, grønnsaker og urter til mat og medisin. Derfor ble det anlagt spesielle hager i tilknytning til klosterne. Hagene, "gårdene", ble anlagt for forskjellige formål: kvanngård, kalfgård, humlegård, urtegård osv. "Gård" kommer av "gerde", og beskriver et inngjerdet område. Fordi klosteret også hadde eiendommer rundt i distriktet, kan man også tenke seg at

disse sørget for noe av den nødvendige tilførsel av grønnsaker og andre produkter til klosterets eget behov. Imidlertid bør utegården ha ligget nær klosteret. Det må ha vært viktig å ha rask tilgang til urter, for å kunne plukke og bruke friske urter ved behov og på kort varsel, som ved sykdom.

Hagebruk ble i Norge hovedsak innført med klostrene. Også prestegårdene fikk hager. Under Magnus Erlingsson (1161-1184) gjaldt f.eks. følgende bestemmelse: Dersom presten skaffet seg hus og hage i bygden, kunne biskopen ikke flytte ham derfra.

Folkelig bruk av villvoksende urter som medisin har lange tradisjoner, mens spridning av kunnskap om dyrking av urter og deres bruk i hovedsak er knyttet til spredningen av kristendommen og klostrene.

Hvordan kan man så komme på sporet av urtegårdene?

Kilder

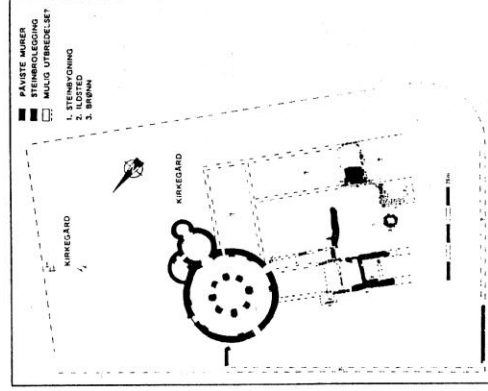
Definisjonen på en urt, er en plante med myk stengel, og som visner ned, i motsetning til en busk. Imidlertid brukes begrepet urt ofte med noe videre betydning i forbindelse med urtehager, og dette

henger sammen med funksjon. En ganske vanlig plante i urtehagene er f.eks. isop (*Hyssopus officinalis*), en liten busk med stive stengler.

Det finnes enkelte skriftlige kilder som viser bruk av planter, spesielt til medisinsk bruk. Den trolig viktigste for Skandinavia er fortegnelsene til den danske karmik Henrik Harpestræng, født på slutten av 1100-tallet og død 1244. Hans skrifter er delvis oversatt av eldre utenlandske kilder, med egne tilføyelser fra sin bruk av urter i et kloster i Roskilde. Hans skrifter omfatter 150 planteslag.

Også sagaene, lovene etc. har opplysninger om bruk av planter, men dette er oftest datidens folkelige bruk. Dette er også viktig kunnskap, men for å komme på sporet etter gamle urtehager, må det skilles mellom villvoksende og kultiverte urter.

En viktig kilde er derfor den reliktfloa som ofte vokser der klostrene har ligget. Det er etterhvert samlet en rekke opplysninger over urtene som sannsynligvis er innført via klostrene. Dette er planter som f.eks. isop (*Hyssopus officinalis*), abrodd (*Artemisia abrotanum*), spansk kjørvel (*Myrrhis odorata*) og murtorskennunn (*Cymbalaria muralis*), svalbeurt (*Cheli-*

Forslag til rekonstruksjon av Olavsklosteret (Pettersen 1991).

graver og åkre. Fasen kan ha representert et gårdsplassanlegg fra klosteret eldre enn den utbygde, vestre floy. En tredje gruppe på to prøver er fra dyrkningsfasen, og vil ikke bli omtalt her.

Prøvene fra klosterfasen er tatt i en lukket, steinsatt renne. Den ene er tatt ved en senmiddelalderisk kjeller, den andre under toppsteinen ved brønnen. Prøvene viste seg å være ganske like. Urter dominerer, med mye gress (*Poaaceae*), halvgress (*Cyperaceae*)

og kuryplanter (*Artemisia*). Trepollenverdiene var lave.

Prøvene i den andre gruppen hadde også lav trepolleninnhold. Ellers er kuryplanter, mjødurt (*Filipendula ulmaria*) og halvgress godt representert. En av prøvene viste mye syre (*Rumex acetosa*), engsøleie (*Ranunculus acris*), nesle (*Urtica*) og kornblomst (*Cent-aurea cyanus*).

Ingen av prøvene indikerer hagedyrking av planter.

Også i 1988 ble det tatt prøver fra klosterfasen, en mellomfase og dyrkningsfasen. Problemstillinger for prøvene fra klosterfasen var ernæring og rennens karakter. Prøvene ble derfor tatt i avfallsag og renner. En prøverite ble tatt gjennom avfallsag fra 12-1300-tallet.

Disse prøver viste god representasjon av urter og korn, med bygg (*Hordeum*) som dominerende. Pors (*Myrica*) er godt representert. Den vokser ikke i beseimingsområder, men er mye brukt og vanlig å finne i middelalderbyene. Av matplanter er det ved siden av korn funnet hestebønne (*Vicia Faba*). Mye korsblomster (*Brassicaceae*) kan representere kål/nepe eller urress. To prøver ble undersøkt for makrofossiler for mer informasjon om kosthold, men kun to fra ble funnet, et gressfrø og et

ubestemt.

Det ble tatt fem prøver fra forskjellige renner. Den ene rennen hadde tredekke i bunnen. Det kunne derfor være interessant å sammenligne polleninnhold i avsetningene under dekket med innholdet i den overliggende avsetning og i en renne uten tredekke. Polleninnholdet viste seg å være ganske homogent. Prøvene viste mye gress, halvgress, korsblomster, pors, syre, en del erteplanter (*Fabaceae*) m.m. Kornpollenverdiene var lave, noe som indikerer at latrinemateriale ikke inngår i prøvene. Polleninnholdet i rennene representerer trolig en blanding av pollen spredd fra vegetasjonen, plantemateriale fra rennens bruk og planterester som har falt ned i brønnen.

M.h.t. problemstillinger for analysen, må det konkluderes med at det kunne vanskelig sies noe om kosthold. Det vises til at makrofossilanalyse av store prøveløp er nødvendig, og at en kombinasjon av metodene er ønskelig. Mer relevant for denne sammenheng, kan det også konkluderes med at det utfra det man vet om de vanligste brukte urter (ref. Henrik Harpestrængs oversikt) og reliktfloa andre steder, ikke er funnet noen indikasjoner på

kultiverte urter, urter man forbinder med klosterhager. Hestebønne (*Vicia Faba*) har vært mye dyrket, men også forut for klostertiden.

Munkeløkke

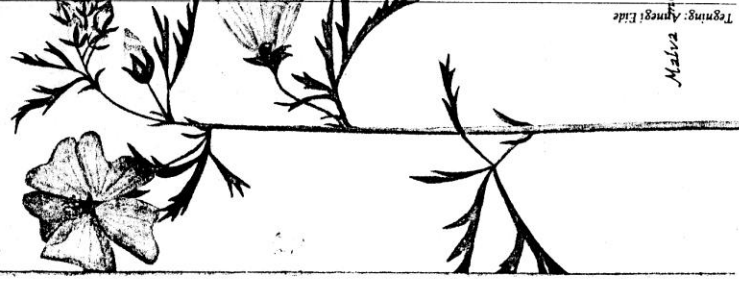
Hvis det var viktig med urtehage nær klosteret og den evtl. ikke har ligget inne i selve anlegget, hvor kan den da ha ligget? Hva fantes utenfor klostermurene?

I Tønsberg lå det også et annet kloster, et "gråbrødre-kloster" for munke av benediktinerordenen. I en bestemmelse fra kongen 23. juli 1551 heter det: "at efterdi Klosteret i sin Tid er funderet til Guds Tjeneste, saa skal det nu med en Ø og en Have, kaldet Munke-Aars og Munke-Lykken, som laa til samme Kloster, herefter blive til Skolens og Skolemesters Underhold i Tønsberg". Dette er en av de få ganger en hage er nevnt i forbindelse med et kloster.

Også en annen Munkeløkke er nevnt i etterreformatoriske dokumenter, referert til under gården Gumnarsbo. Den strakte seg seg fra Olavsklosteret og til gården Gumnarsbo. Denne løkke skal tidligere ha vært eiet av Olavsklosteret og "er rimeligvis ryddet av munkene der". (Johnsen 1929; 221).

En løkke var saldetes et

Malva moscata

Tegning: Arnegeir Lide

donium majus) og skarnityde (*Conium maculatum*) - som omtales av Harpestræng og andre som "Denne Vri er Munkernes oc Nundernis vrt, naar hun aff dem brugis, kunde de leffue kyskelige".

En plante som også fantes ved klostrene var malurt (*Artemisia absinthium*), men den kan ha kommet hit tidligere. Reinliann (*Chrysanthemum vulgare*) og akaleie (*Aquilegia vulgaris*) var også klostreplanter, men er etterhvert blitt meget utbredt, og er det at det kan være problem med å spore kultivering av urter.

I Tønsberg er det i midlertid ingen muligheter for å finne overlevende urter. Etter at klosteret brant i 1536, ble området etterhvert innlemmet i bybebyggelsen. En annen måte å finne spor etter kultiverte urter på, måtte derfor være via pollenanalytiske undersøkelser på tomtene.

Det ble tatt pollenprøver i 1987 og 1988, av henholdsvis Sverre Sivertsen og Karl Loe Hjelte, begge fra Botanisk Institutt i Bergen. Det er deres resultater det vil bli henvisning til i det følgende (Nordman 1989) 7 prøver ble analysert for 1987 fordelt på tre grupper: 2 prøver fra klosterperioden, tre fra en fase antatt eldre enn klosteret, men yngre enn

Malva

Verden rundt med ett kort.

- ✓ 10,5 millioner brukersteder i 176 land
- ✓ Kontantuttak i 220.000 bankkontorer og 120.000 minibanker
- ✓ Alltid inntil 40 dagers rentefri kreditt
- ✓ Du velger selv om du vil dele innbetalingene over noen måneder
- ✓ Knyttes ikke til bankkonto, så du behøver ikke være kunde i Den norske Bank

Ring, eller kom innom for nærmere informasjon og et søknadsskjema!

Den norske Bank

3440 RØYKEN - 31 28 91 10

Årspris
290,-

Foto: Inger Karlborg

Urtebedet i biblioteket

avgrenset område, og en hage. Munkeløkke til Olavsklosteret var en såkalt eiendomsløkke, i motsetning til en bortbyglet løkke. Eieren kunne derfor benytte den som han ville, dele den i mindre gårder - gressgård, plante trær osv. Disse eiendomsløkkene var kirkelige løkker, opprinnelig utskilt fra gården Gunnarsbø, og ble i 1552 beslaglagte av kongen. Deretter ble de avhendt på forskellig vis, som at gråbrødrenes Munkeløkke

overlattes til skolemesteren og Olavskirkens løkke igjen blir referert til under Gunnarsbø.

En konklusjon må derfor bli at det trolig ikke har vært noen urtehager innenfor Olavsklosterets anlegg, men på sørsiden. Det langsiale urtebed som nå er anlagt langs den vestre fløy, burde derfor kanskje i steden ha ligget sør for den østre fløy. Imidlertid er ikke dette noe viktig poeng - det viktige er ideen om å gjenskape en urtehage.

URTEHAGEN PÅ DOMKIRKEODDEN

- et ekko fra Hamar kaupangens hager?

AV
Aud. leder
CECILIE JENSEN
Hidmarksmuseet

Er den en historisk hage? En rekonstruert hage? Ingen av delene. Den må gå inn under begrepet "Fri formelse", stedet finnes, rester finnes ikke, rekonstruksjoner kan ikke gjøres.

Innholdsmessig kom inspirasjonen til å lage Urtehagen fra nærheten til de underjordiske rester av St. Olufs kloster i Hamar kaupangen. Når det gjelder utforming og materialvalg i Urtehagen anno 1975, er det ikke til å komme forbi at professor Sverre Fehns arbeid med Storhamaråven var inspirerende. På Hedmarks-museet har vi som kjent et middelaldermuseum. Inten-sjonene bak Urtehagens tilblivelse, var et ønske om å kunne levedeigjøre menneskenes forhold til klosterutene fra middelalderen og opp til våre dager.

Botanikerne gir ikke noe entstemmig svar på hvilke planter som ble dyrket ved klostrene i Norge. Derfor

har vi forsøkt å legge tilrette for funksjonshemmede ved å lage bedet i rullestolhøyde og i tillegg til vanlig skilting også å skilte med blindskrift.

c) Dette bedet danner en avgrensning omkring et atrium, hvor det vokser til dels temmelig giftige urter. Disse har vært brukt og noen brukes stadig i medisinske tjenester, og misbrukt til andre "lysskye tjenester".

Urtehagen har også teleslyngeanlegg.

I bøker som omtaler kloster-planene i Norge, nevnes en rest med ISOP (Hyssopus officinalis) fra St. Olufs kloster i Hamar kaupangen. Da jeg hørte om den var det 2 stk. eksemplarer igjen. Etter professor Rolf Nordhagens oppskrift har vi tatt toppstiklinger og formert opp nye planter. Forhåpentlig er forekomsten reddet i denne omgang. Men, vi fortsetter...

Så vi opp i Bibelen på Davids salme 51, vers 9 står det: "Rens mig fra synd med isop så jeg blir ren, tveit mig så jeg blir hvitere enn sne!" I forbindelse med renselse er urten også nevnt i 3. Mosebok 14,6 og 14. Mosebok 19,18. En annen sak er at isop ikke skal finnes i disse omtalte områdene, så en forveksling av plantenavn må ha funnet sted.

Isop skulle også kunne rense opp i en hest og sår hals, lindrer forskjellige plager fra tannverk, øreting, astma til treg mave - alt etter hva man tilsette forøvrig. En solvarm sommerdag kan duften av isop kanskje gi en anelse av nærliggende revegård.

I Hamarkroniken fra ca. 1550 kan vi lese om den hellige, episkopale engelordenen (Rosa rubiginosa) - vinrose eller eperose som den også kalles. I dag dannet den hekk rundt klosterutene.

"Omkring udi lige Maade var det saare lystigt om Sommeren, naar nogen roede omkring Hammers By, thi alle Urter gave saadan herlig Lugt fra sig. Og de Pilgrime som drog til Rom og til den hellige Grav saavel som gjennom mange Steder og Lande, de gjorde deres største Fjeld, at hvo som kunde føre med sig til deres Fædreland igjen nogle af de vellugtendes Urter, der var kjærest kommen. Og de elskede meget paa den Tid udi Hamner et slags Træ, som kaldtes Engeltorn som ogsaa gav en herlig Lugt fra sig."

Hva fantes i Hamar kaupangen som kunne kalles hager? Igen siterer vi Hamarkroniken:

"Det samme Closterstredet gik ret fra Kloster Kirke-

gaardsmur og var ganske høyt paa begge Sider Gaard hos Gaard med alle de nyttelige Huse som udi en Kjøbsted kunde tjene med deres Stuer og Kornboder under. Item hver Gaard paa begge Sider i det Sirde havde hver sin Kaal Hauge, Urte Hauge, Eble Hauge, Kiersebær Hauge og Hornle Hauge."

Klostervæsenet drev hospitalkirksomhet og trengte urter til medisiner. Hagebruket sto ifølge Hamarkrøniken høyt i Hamarkaupangen. Både biskopen og borgene hadde egne podemestre som kunne foredle frukttrærne. Og de hadde, etter samme ordning, møstpersere som kunne brygge "Kiersebærdrank" og "Eblemost".

"Og det var en meget ringe Borger, som ikke hadde aarligen af sine Frugthauger en halv Læst Most og en halv Læst Kiersebærdrank til sin egen Husbehov at fortære foruden hvis de solgte uden Husene og sendte paa Landsbygden til sine Code Venner." (1/2 læst = 6 tønner = ca. 840 liter)

Humlen (*Humulus lupulus*) som slynger seg rundt inngangsportalen til Urtehaven, kommer fra en middelalderforekomst på Greifshaim gård, Nes H.

Når det har vært gravd rundt i jord fra middelalder-skiktet på Domkirkeodden, hender det at bulmeurten (*Hyoscyamus niger*) etter århundreders søvn nede i dyppet, kommer opp til overflaten og plutselig spirer.

Bulmeurten har også andre navn som søvngras, villrot, trollgras. I England kalles den herbane og navnet henspiller på bruken som bedøvende middel ved hønse-tyveri. Den er temmelig giftig, er stadig offisinell i Norge, dvs. den finnes i apotekernes farmakopeer som *Folium hyoscyami*. Under hekseprosessene ble det påstått at bulmeurten inngikk i en salve med diverse andre skumle droger - og at denne salven gjorde heksene istand til å "lette" med destiljasjon Bloksberg!

Hva kan Urtehaven tilby sitt publikum? Først og fremst en opplevelse av dufter og smaker. Kanskje gjensyn med planter fra besteforeldrenes hager? Apotekerkattosten (*Malva silvestris*) kom til Norge som legeplante. I dag finnes den fremdeles som prydpilante i riktig gamle hager, sør i landet også forvillet. Blant apotekerkattostens mest virksomme innholds-

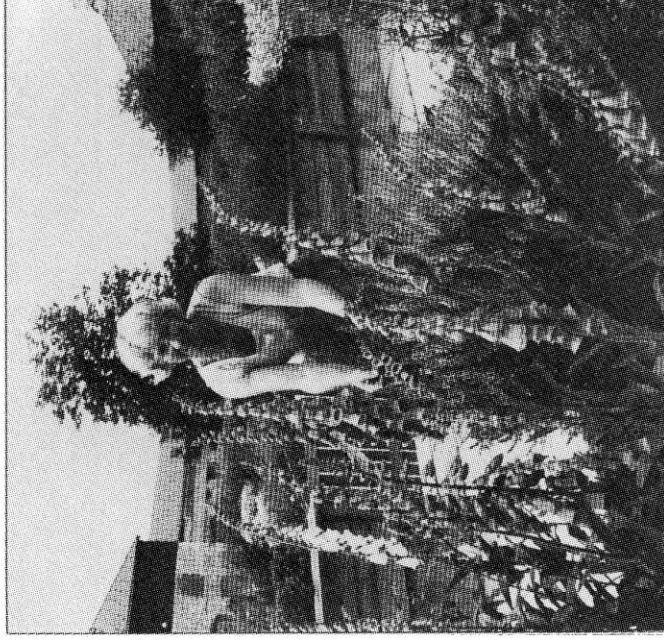

Foto: Hedmarksmuseet.

stoffer er et planteslim som skulle virke bløtgjørende og lindrende ved hoste, sår hals og betente mandler, gurgel- og munnavn, bronkitt og omslag på betente sår m.m. Nære slektninger i Urtehaven er

den vakre rosekattost (*Malva alcea*) og moskus kattost (*Malva moschata*).

Og kanskje vil noen si: "Er alt dette "ugresset" nyttig til noe i dag?" Ja, her finnes

Artikkelforfateren blant giftige urter.

Foto: Hedmarksmuseet

Fra urtehaven på Domkirkeodden.

mange villt voksende nyttevekster. Og, de er en ressurv vi nok kunne utnytte bedre. Hagen har hittil vært døgnåpen, og er knapt målet stor. Hedmarksmuseet har 5-6 åpne "Vandringer i Urtehaven" i

sesongen, ellers kan omvisninger bestilles som ved museets øvrige avdelinger. Siste søndag i mai åpnes sesongen i Urtehaven med "Naturens dag". Første søndag i august har vi "Urteharens dag", hvor

vi gjerne griller mat med urter og lager en Urte-mart'n. Det siste er demonstrasjoner av hva vi kan bruke urter og andre nyttevekster til - samt salg av de samme. I tilknytning til omvisninger har det vært mulighet for enkel servering av mat og drikke med urter i. I fjor hadde vi en prøverordning med salg av urter på rot gjennom hele sesongen.

Museet har hatt hjelp utenfra til sine arrangementer i Urtehaven - et frukttrær samarbeid med urteinteresserte enkeltpersoner og "Hexeringen" lokallag av Nyttveksforeningen, Hamar hagelag m.fl.

Apropos frukttrær: For tiden har Hedmarksmuseet gående et prosjekt vi har kalt: "Vil du hjelpe oss å ta vare på levende kulturminner?" I lokale media etterlyste vi eventuelle gamle, verneverdige frukt- og bærsorter. I første rekke har vi konsentrert oss om trær. 5 lokalkjente gartnere har samlet inn poddekvister fra gamle frukttrær på Hedemarken. Statens gartner- og blomsterdekoratørskole på Veia i Ringsaker har velvillig tatt på seg å lage frukttrær for oss. Allerede neste år kan vi begynne utplantingen av disse verneverdige frukttrærne ved Hedmarksmuseets forskjellige

tun og bygningsmasse forøvrig. Prosjektet er støttet av Nordisk Genbank.

Hadde jeg vandret mellom etruskergravene i Populonia på den italienske vestkysten for 20 år siden, hadde nok min konsentrasjon om guidens utlegninger fra gravskikkene i en fjern fortid vært større. Imidlertid var det i september 1991, og jeg ble hele tiden avsporet - for her vokste over alt kjente urter som sikori, jernurt, vill gulrot og vill fenikkel! Det var som når småbarn gjenkjenner jubler: "Sånn har vi hjemme!" Da var tankene raskt tilbake til Domkirkeodden og de pågående arkeologiske utgravningene. For Urteharens del knytter det seg forvenninger til pollenprøvene som blir tatt under utgravningene. Vi har hørt at Osebergdronningen bl.a. hadde med seg frø av lin, hamp, karse og vaid på sin siste ferd. "Mosemannen" i Silkeborg hadde mavesekken full av et stort antall forskjellige frø. Hvorfor? Var frøene en vanlig bestanddel av kostholdet hans? Kunne de ha noe med religiøse ritualer å gjøre - før han vernet i mosen? Kanskje kan pollenanalysene lette noe på støvet over hvilke urter som vokste i Hamarkaupangen i middelalderen?

Litt om Ole Høiland

Sogneprest J. Jansen som var meget interessert i innsamling av folkeminne, oppfordret engang i 1890-årene lærer Anders Killingstad til å ta seg av dette arbeidet. Med tiden ble det boka «Røyken bygd før og nu».

I boka står det også et sagn, som sognepresten selv skrev ned i 1897. Det gjaldt to småbarn som hadde lekt i skogen nord for Kustein. Der hadde de funnet en hule i fjellet og der inne en flaske full av pengesedler. Far til et av barna skulle så ha vært oppe i hulen, hentet pengene og siden flyttet fra Lahellområdet og kjøpt seg gård i Vestfold.

J.Jansen sier at dette er det eneste sagn han har funnet om Ole Høiland. Samtidig gir presten en nøyaktig beskrivelse av hulen med kartsnitt. Hele denne beretning og kartet finnes i Røyken Historielags årbok 1976.

I tidens løp er det dukket opp flere sagn om Ole Høiland her i bygda. I den anledning kan det være på sin plass å nevne endel fakta og data om stortyven.

Ole Høiland er døpt 24.02.1797 og kom like etter konfirmasjonen på forbryterbanen. Etter en rekke innbrudd, arrestasjoner og rømninger ble han innsatt på Akershus i mars 1824. 26. juni 1831 så han sitt snitt til å rømme med båt sammen med tre andre fanger. De rodde til Røyken og skjulte seg i land til de hadde fått av seg halsjernene. Første natt de var i frihet gjorde de innbrudd hos fanejunker Wilhelm Gabrielsen på Gunnerud. Der stjal de noe matvarer og en dunk brennevin. Senere på natten brøt de seg inn hos Ole Aasgaard og stjal to artelleriuniformer, to sabler og en chaco.

Siden dro de over til et sted ved Paradisbakken i Lier. Fra Lier gjorde de en rekke innbrudd rundt om i løpet av sommeren. Så dro de sørover, og i november ble Ole Høiland tatt nær Arendal og ført tilbake til Akershus.

3. august 1832 rømte han igjen, men et halvt år senere ble han tatt ved Skydsjordet nær Moss.

11. juni 1834 rømte han påny og dro sørover til Arendal. Utpå høsten var han tilbake i Oslo, men dro snart ut til plassen Høyden under Gullhaug i Lier hvor han ble overrumplet og arrestert 21. januar 1835.

I september 1839 var han igjen på frifot. En tid holdt han til i en koje i Holmenskoen. Ellers streift han omkring og gjorde innbrudd. Pengene gjemte og «deponerte» han hos sine helere. Da han av og til kom for å innkassere disse, kom han oft i vanskeligheter. Til slutt ble han angitt og siste gang tatt i Baklia i Skoger i 1842. Han hengte seg i fengselet i 1848.

Selv om de fleste store innbrudd ble gjort i Oslo - som Norges Bank med 64.000 daler og hos kjøpmann Vestbye Egeberg med 20.000 daler flakket han mye omkring og altså gjemte bort og deponerte pengene hos kjente. En god del av de stjålne pengene kom til rette, derav 46.000 daler til Norges Bank. Etpar av Oles gjemmeder ble røpet og funnet, mens andre var gravd opp og lettet av andre. Resten var brukt opp av hjelpere.

Om noen av pengene havnet i Røyken, vet vi ikke. Ole Høiland selv har aldri oppgitt noe om dette.

I 1930 årene dukket det opp et rykte om at Ole Høiland skulle ha overlatt husmannen på Kastet under Hyggen så mange penger at han siden var istand til å kjøpe Mellom-Hyggen. Hvilket gårdssalg det dreier seg om, sier ryktet intet om.

Bernt Bærem Svendsen

Bårsrud og middelaldervegen

Bårsrud matr.-Nr. 44, bruksnr. 1, gammel skyld 6 daler, 2 ort, 12 skilling, kan føres langt tilbake i middelalderen. Navnet skrives ved år 1400 Bareksrudh. Det kommer av det sjeldne mannsnavn Barekr, som er påvist i gammel tid fra Viken. I den senere middelalder finner man flere avvikende skrivemåter for gårdsnavnet: Berdtzrud, Bortzrud 1578, Bartzrud 1593 og Børsrud 1617.

Fra de eldste tider har Bårsrud vært et benifisert gods. d.e. jordeiendom som lå til et embete, og som embetsinnehaveren, beneficiarius, selv brukte eller hadde leieinntekter av. Brukes særlig om «det geistligheden benificerede gods», presteboardsgodset.** I biskop Øisteins jordebok fra år 1400 anføres at gårdens jorder tilhører Velo proventa, et eller annet alter i Oslo. Det heter i et gammelt skrift:

«Velo proventa laut pessar iardær: «Bareksrudt j Myrahuarfue» » item Barcksrudh Myrahuarfue firi saal Margretto modor sira Beine*) 1 pund saltz ok 7 linspund of han aldir ok setangen aar wtughom allom vtan gardz ak junan».

Men i det 16de århundrede eies gården av Røyken prestebol som hadde den ca. 300 År. Først i 1616 treffer man på en oppsitter. Bårsruds oppsittere har nemlig ikke vært med å betale bygningsskatt hverken i 1593 eller 1604, og derfor vet man heller ikke hva de heter. Bårsrud-gården har vært utgangspunkt/ende punkt for «Østvegen». Fra Bårsrud gikk vegen til Nærnestangen hvor man kunne legge til med båt enten på øst- eller vestsiden av Tangen alt etter hva været tilsa. Sagnet lokalt (v/ Inge Bårsrud) fortalte at hans nåværende slekt på Bårsrud kjøpte gården av munkene på 1600-tallet. Det påstås at det vokser sjeldne planter på Bårsrud. Disse skal stamme fra en urtehage. «Østvegen» som på visse steder er oppbygget i terrenget skal også være bygget av munkene.

*) Sira Beine, er en mann som nevnes i et diplom fra 1264. Biskop Håkon av Oslo skjenker der forskjellig jordegods til domkirkens kanniker ***) for at de skulle holde sjelemesser for ham og hans mor. Det er mulig at det er den hr. Beine som har eid part i Bårsrud.

**) Prestebordsgods, mensalgods(lat. mensa pastoris), «det giestligheden benificerede gods», til forveksling også skrevet prestebol, jordeiendommer som lå til et presteembete, og som presten enten selv brukte eller hadde leieinntekter av.

***) Kannik, medlem av et domkapitel. Domkapitel er et organisert presteskap knyttet til en domkirke. Kapitelmedlemmene, kannikene eller korsbrødrene som de vanligvis kalles, levde i et sluttet, klosteraktig samfunn.

Kilder:

«Røykenboka» av A. Killingstad
Norsk historisk leksikon

Bjørn Brønner

Brøholtholmen

Det ligger bare en holme i hele Dramsfjorden, og den er en del av gården Brøholt her i Røyken - Brøholtholmen under g.nr. 80.

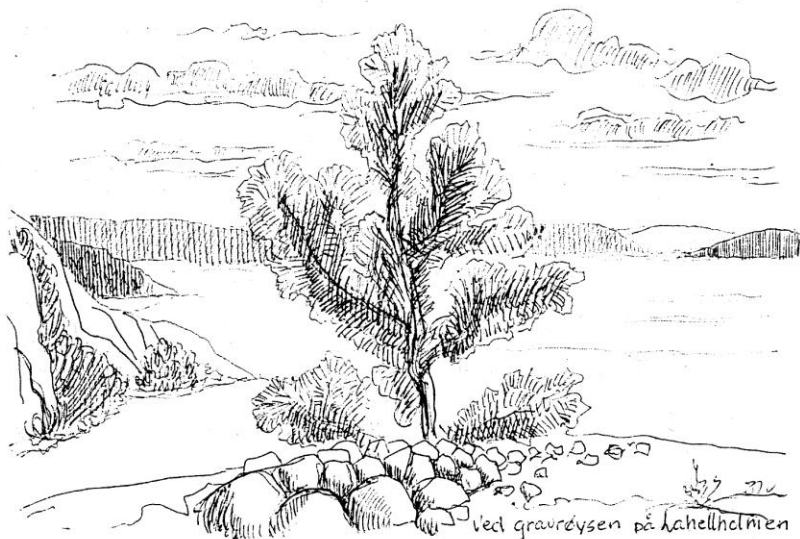
Av en eller annen grunn kaller folk den til daglig etter nærmeste gård i nabokommunen Lier, nemlig Lahell, - Lahellholmen - men kjært barn har ofte mange navn. Så ettertraktet var denne perlen i fjorden at en tredje kommune, Drammen, kjøpte holmen vår til badeplass for byfolkene.

I en fjern fortid før kristendom og kirkegård, gravla man sine døde ved en vei eller skipsled så farende folk skulle se det. Under forminneregistreringen i 1971 sa derfor arkeologen Per Nybruget at om en skulle lete etter en gjev manns gravplass, måtte det være på toppen av denne holmen. Her fant han da også en av bygdas gravrøyer fra bronsealderen.

Selv om mye stein i tidens løp er blitt rullet utfor berget, ligger det ennå såpass igjen at vi kan skjelve utstrekningen.

Hvor hadde han bodd denne storkaren som hadde fått så storslagen gravplass? Enten må det ha vært oppe på Breidholt - nå Brøholt - eller nede ved havna - Ladhella, lasteplasen. Her nede er det funnet både betalingsringer, mynt og vektlodder, men pengebeholdningen lå i sikkerhet oppe på Breidholt.

En av de størst sølvskatter ble funnet her i forrige hundreåret. På to forskjellige steder var det gravd ned en skinnpose, som hver inneholdt omkring 400 sølvmynter.

Ved gravrøysen på Lahellholmen

Det er slått fast at skatten må være lagt ned i jorda en gang mellom år 1060 og 1070, og da tar jeg meg lov til å la fantasien løpe.

I året 1066 bød Harald Hårråde ut leidang, og vi må tro at det var med skip og mannskap også her østfra. Utpå høsten seilte flåten over til England. Der sto det flere slag, men under kampene ved Stanford bru falt kongen og en stor del av hæren.

....Var Breidholt-bonden med dengang??? Hadde han gravd ned pengene før han dro ut, og hørte han til dem som ikke kom tilbake???

Ned gjennom århundrene kommer skip langveis fra og ankrer opp rundt holmen, mens tømmer, spir, bjelker og bord blir kjørt ned til fjorden.

På 1600-tallet er fire oppgangssager igang her vest i byga, og det er oppsving og penger å tjene. Det kommer opp hus ved stranda, og ei stue ute på holmen.

I folketellingslisten for 1900 ser vi at det bodde et eldre ektepar med en losjerende unggutt der, for det står: Brøholtholm g.nr.80. bruk 1 og 2, felleseie besittende: steinhogger Lars Larsen f. 1852, hustru Marie, husmor og budeie, f. 1842, losjerende: steinhogger Gustav Wikman, f. 1879.

Noen år senere flyttet tømmermann Elling Olsen inn på holmen med familien sin. De hadde et potetstykke på den vesle jordlappen og en del bærbusker. Dessuten hadde de noen store morelltrær. I den tiden var det ikke så vanskelig å få fisk i fjorden heller. Det var et trivelig sted å komme til, sier de som besøkte familien dengang.

Datteren Ragna var vel den siste av familien på holmen. Stua brant ned engang i 1920 årene, og familien flyttet.

Siden lå holmen som en fredet perle i fjorden til Drammen kommune kjøpte den i 1948. Da ble det satt en kiosk på den gamle stuetomta, og i noen år yrte badelivet noen varme sommermåneder. Men nå er visst det også gått over i historien.

Bernt Bærem Svendsen

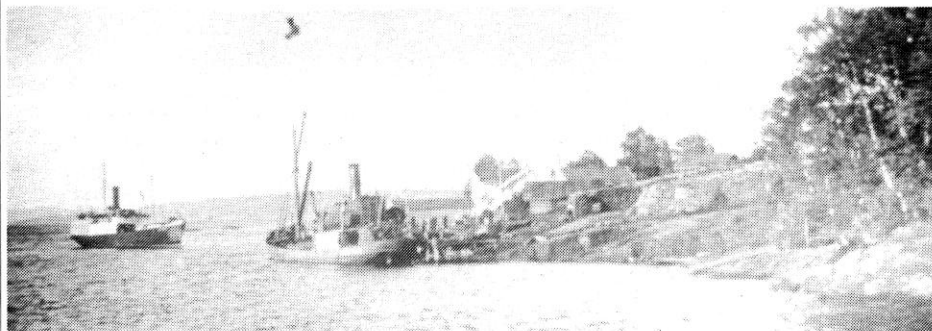
«Fiskerjenta» fra Blåhella

Anna Grundvik Nordli var født på Torvøya i 1905. Hun bodde på Torvøya til hun skulle begynne på skole i 1912. Da bygget familien hus mellom Åros og Båstø, på Blåhella.

Veien til Frydenlund skole var utenom vei og sti og gikk enten via Nygård eller Båstø. Anna gikk med fjøslykt som følge for å føle seg trygg. Hun lei vondt i vær med væte og snø og gikk med beksømstøvler sommer som vinter. Hun forfrøs tærne, og kunne huske prikkinga og kløinga i tærne. Anna ble mobba av guttene som kalte henne «Fiskerjenta» og de dro lue og votter av henne og lugget henne i flettene.

Når familien bodde på Torvøya, rodde de til Sætre for innkjøp ellers var det ofte roturer til «HÅJA» (Håøya). Utfor Blåhella rodde hun i storm og stille for å fiske. I strandlinjen sanket de rekved til brenne.

Fra «Den nære fortid»
Bjørn Brønner

«Røken» ved Nærnes brygge.

«Buskjæret» - Østre Åros brygge

I jobbetidsåret 1918 ble der stiftet et Skibsaktieselskap Røyken & Hurum som allerede i utgangspunktet hadde tatt mål av seg til å ta opp konkurransen med det gamle veletablerte Dampskibsaktieselskapet Asker, Røyken & Hurum. Til dette formål kjøpte man det danske D/S «Samsø» på 122 br.tonn som var bygget ved Eriksberg i Gøteborg i 1893.

Båten ble døpt «RØKEN» og i 1920 satt inn i trafikk fra Hurum og Røykenlandet til Kristiania. Foretagende var meget dristig. Man begynte med litt lavere billettpris enn konkurrenten kr. 0,25 for voksne og 0,10 for barn, og til overmål fikk passasjerene en kopp kaffe gratis! En vanskelighet var at «Røken» naturlig nok ikke fikk benytte Asker-selskapets brygger, men måtte skaffe seg sine egne. Således finnes/fantes det f.eks. to brygger i Åros; Vestre Åros- og Østre Åros brygge. Østre Åros brygge ble anlagt på Buskjæret.

«Røken» slet seg gjennom i noen år, men en dag vinteren 1924 oppsto det brann ombord med svær røkutvikling utenfor Nærnes. Til alt hell var en av de argeste konkurrentene «Duen 2» ikke langt unna. Denne var en dyktig isbryter og hadde ingen vanskeligheter med å forser seg gjennom isen frem til «Røken» og ta ombord dens passasjerer samt assistere med slukkingen. Ingen personer kom til skade.

Om brannen var årsaken skal være usagt, men i 1925 ga «Røken»-selskapet opp konkurransen, og båten ble frembudt til salg. Ikke lenge etter kjøpte Asker, Røyken og Hurum båten da dette selskap en tid hadde vært på utkikk etter nettopp en båt både for passasjerer og med lastehåndteringsutstyr (lasterom og mast med vinsj). I 1926 gikk så båten over til «fienden» og ble satt inn i forskjellige ruteområder.

Særlig godt passet den jo da for godsrueten som gikk fra byen hver dag kl. 11.00 med alt tyngere gods og massegoods. I 1933 ble imidlertid «Røken» gjenstand for en omfattende ombygging med sikte på å bli «badebåt» med særlig tanke på den nye rueten til Hvalstrand bad som skulle åpnes i 1934. Det var en nesten ny båt som presenterte seg i mai dette år.

Og selvfølgelig måtte den «nye» båten også få et nytt navn, og det ble D/S «Hval».

Kilde: Dampskipstrafikken på Askerlandet
Bjørn Brønner

Kjekstadmarka

Magne Bekkelund (historielagsmedlem) gjorde en henvendelse til undertegnede i forbindelse med en nyttigivelse av O-kart over «Stordammen». Han ønsket at baksiden av kartet skulle inneholde historiske data fra området. Dette var en utmerket måte til å få spredd lokalhistorisk informasjon på. Derfor sa jeg ja til oppdraget, og resultatet kan dere lese selv.

«Kjekstad gård er den største i Røykenbygda både hva jord- og skogareal angår. Kjekstadmarka er et avholdt og elsket friområde så vel sommer som vinter. Her ligger også et av Nord-Europas vakreste golfanlegg. Hva betyr navnet Kjekstad? Siste ledd: -stad betyr -sted. Første ledd: kjeks- kan være avledet av mannsnavnet Ketill, eller av kjeft eller kjepp. Muligens fra det gammelnorske ordet kepsir som betyr trell.

Bosettingen er gammel. Øksefunn fra steinalderen ute på de store jordene tyder på det.

Fra året 1739 finnes det en beskrivelse av skogen på Kjekstad. Dette året var Kongens skogmestere, brødrene von Langen, på befaling. Det heter at skogen var sterkt uthugget mot Asker- og Liersiden for å skaffe brensel til jernverket på Dikemark. Videre kan man lese at det tidligere hadde vært en stor bestand av eiketrær i Kjekstadmarka. Disse var hugget for å skaffe materialer til bygging av de store orlogsskip i den dansk-norske flåte.

Kjekstadfolket har gjennom tidene vært foregangsmenn på mange vis, spesielt når det gjaldt landbruket. I 1837 sådde man kløver og grasfrø fordi «graset veks ikkje av seg sjølv». I 1862 ble en tidsmessig jernplog fra landbrukshøyskolen fra Ås tatt i bruk og i 1865 en tre hesters slåmaskin av skotsk fabrikat. De mange demningene i Kjekstadskogen er Bernhard Kjekstads verk. Han hadde som mål å samle alt vannet i marka med utløp til Vaskebekk og ned i Purkedalen hvor det ble anlagt et kraftverk. Vesledammen maktet han ikke å få med i det store nettverket av bekker. Tre år før sin død fikk han gleden av å tenne det elektriske lyset for første gang i de store stuer på Kjekstad. Dette skjedde på selveste julaften i 1917. Strømmen kom fra egen kraftstasjon. Det var ikke bare jordbruket som sto i fokus, det ble også satt igang industriell virksomhet på gården. I 1843 kom det første «trossehjulverk» til Kjekstad, og dette skulle brukes til torvstrøfabrikken på Breimåsan. Vi kan ennå i dag finne fundamentene og akslingen til vasshjulet. Senere fulgte drenerørfabrikk og treullfabrikk nede på gården. Kjekstadfamilien overtok også i sin tid Spikkestad teglverk.

Navn i marka

Navnet Atthaldsdammen kommer av at demningen var tenkt til å holde att vannet fra å gå ned i Grinimyra da Stordammen ble demmet opp. Demningen ble utbedret mange ganger da den ikke ville holde tett i bunnen. Pga. dette stadige arbeidet fikk den navnet Atalsdammen fordi den var så atal. Grinimyra må feilaktig ha navnet sitt etter Grini, men denne eiendommen støter så vidt inntil myra i sør. Det egentlige navn er Botnamyr.

Storvomma. -vom opptrer ofte i stedsnavn, og betyr i denne sammenheng: våtlandt område (myrområde).

Hanestaddammen ble bygget som vannreservoir for jernbanen i 1872. Det var vanntårn på Røyken jernbanestasjon. På andre siden av dammen kan man finne tuftene etter en husmannsplass som het Grinibråtan.

På Haukelimyr kan vi idag finne rester etter torvhusene som ble brukt til tørking av den skårne torva fra myra.

Ved Sekkemyråsen er det myr på begge sider av veien. De danner samme fasong som de tunge sekkene med mel/korn man bar før i tida over akslen, og halvparten av innholdet ble fordelt foran og bak, så denne formen kan ha gitt navnet til Sekkemyrene. Det renner en bekk fra myra og over veien, og dette sted er kalt Brennevinsbekken. Her har det vært et møtested og skillested for folk som skulle til Spikkestad og til Kjekstad. Og har det vært noe brennevin igjen, var vel stedet med en bekk over veien velegnet til et avskjedsbeger. Haukelidammen ble bygget og finansiert av Vestbygden Vel i 1929. Man finner tufter etter gammel bebyggelse i området rundt.

Askestad har sin opprinnelse i mannsnavnet Aski (Asgeirr).

Grini kommer av trenavnet gran.

Granvin er sletta ved granene. Her har det vært tingsted, skysstsjon og herberge.

Hanestad var en husmannsplass under Kjekstad. Navnet betyr en plass som lå høyt, da hanen satt høyt på vaglen. «

GOD TUR I KJEKSTADMARKA!

Bjørn Brønner

Nissen - vårt nasjonale arvegods

Vår hjemlige fjøsnisse er i stadig konkurranse med sin multinasjonale slektning, Santa Claus, som har reinsdyr og frakter gaver. Den norske utgaven er en krangleveren og nøysom kall som krever gaver i stedet for å få.

I juleannonsene dukker Santa Claus opp i stadig større grad. Er ikke vår egen fjøsnisse god nok, selve folkenissen? Hvorfor ikke ta vare på våre egne tradisjoner. Sankt Nikolaus (Santa Claus) var ingen julemann! Vår fjøsnisse er avledet av navnet Nils - et nordisk uttrykk for St. Nikolaus, den katolske helgenen som brakte gaver til barna den 6. desember,

Haugebonden

Nisseforestillinger går tilbake til rudkallen; han som opprinnelig bodde på plassen før gården ble bygd. Tråden går tilbake til troen på de døde i slekten som var gravlagt i hauger nær gården. I Røyken finnes det over 200 slike gravhauger fra førkristen tid. De underjordiske fikk sitt offer ved høytidene - juleøl eller julegrøt. Det var vanlig å sette ut mat til fedreåndene, og holde kontakten med de avdøde. På sin side garanterte de døde for velferden hos de gjenlevende.

Andre navn på nissen: rudkallen, haugegubben, haugebonden, gardsbonden, haugtussen, tunkallen, tomtevetten, tuftkallen, tussen, tomtegubben, tunvorden og gardvorden.

Navnet forteller om funksjonen. Han skulle verne gården og sørge for gode forhold i fjøs og uthus. Der var det dyrebarest av alt, dyrene, selve livsgrunnlaget som alle var avhengig av.

Velferdsnissen

Nissen sitter ikke lenger på låven med sin julegrøt, skal vi tro julekortene og annonsene. Han er kommet i lønnstrinn 17 med juletre i eget hus og spiser ribbe, surkål og drikker øl. Ifølge julekortene har han også stiftet familie og interesserer seg for julens innhold. Han er avbildet midt i ugeflokken der han leser juleevangeliet. Kan-skje har den gamle hedningen blitt religiøs? Ennå er han ikke observert på kirkevei - selv ikke til barnegudstjenesten julaften. Men han er tydeligvis underveis.

St. Nikolaus

Den 6. desember er St. Nikolaus dag - langt fra julefeiringen! I sitt utseende skiller Sankt Nikolaus seg ut fra de vattbeskjeggede mannlige rødhetter (Santa Claus) som opptrer i desembers julegater, på Rortunet og på juletefester. Å, som Sankt Nikolaus må ha rynket på nesen i sin hellige grav av disse selsomme etterkommere han har fått. Og attpåtil kaller de seg for julenisser!

En grov krenkelse av vårt nasjonale arvegods julenissen.

Nissen i Røykens historie

Slår vi opp i bygdeboken for Røyken, finner vi nedtegnede bevis for at nissen eksisterer, ved siden av munttlige utsagn fra personer som har sett nissen i Røyken. I boka finner vi mange sider med nissehistorier. Det er snakk om Slemmestadnissene, Nærnesnissene, Vearnissene, Bønissene, Snipenissen, Gullaugnissen og Skipsnissene.

På gården Bø, f.eks. hadde man to nisser, fjøsnisse og stallnissene, og ikke rett sjelden kranglet de så busta føk. Bønissene var kjent for å være en svært streng nisse. En gang bonden på Bø hadde vært en tur i byen og kom sent hjem, la han turen innom stallen. Han ville sørge for høy til hesten for kvelden, men Bø'n hadde trolig tatt noen drammer i byen, og så glemte han likegodt nissen. Og han bante høylydt mer enn en gang da han syntes det gikk for sent å få frem høyet. Men dette ble mer enn nissen kunne tåle. Han tok like godt Bø'n og kastet ham fra trevet og ned i skålen, og derfra videre nedunder låvebrua slik at sidebeina skranglet på den stakkars mannen.

Ved andre anledninger hevnet nissen seg på kuene om noe gikk ham imot.

Bønissene var forøvrig en av de få nisser i bygda som hadde slektninger. I en hule ved Snipa holdt nemlig Snipenissen til. Han skulle være søskenbarnet til Bønissene. Men han var av den skøyeraktige typen og stortrivdes når han kunne gjøre folk et eller annet puss. En fisker i Åros var en gang over på vestkanten for å selge fangsten sin. Men da han skulle passere gården Vear i de tidlige morgentimer fikk han se noe rart. Det var midt i slåttonna og ute på de store Vearjordene fikk han se to rare småkatter som kastet høy til tørks så det var en lyst å se. Mannen syntes det så noe underlig ut, derfor la han turen nedom jordet for å se nærmere på de sterke slåttekarene. Men til hans forundring var slåttekarene som sunket i jorden, og høysåtene lå pent og pynnelig slik de var lagt opp kvelden forut. Da var mannen sikker i sin sak, det var gårdsnissene han hadde sett. Også på Vear holdt nissen til i fjøs og stall. Men der på gården klarte man å tukte nissen dersom han ble for villstyrtig. Når f. eks. kuene ikke ville roe seg på båsen om kvelden var det nissen som fikk skylda. For å få ro tok husbonden elgrifla ned fra stueveggen og la i vei mot fjøset, ikke for å skyte nissen, men for å vise hvem som var herre på gården. Ved å fyre av noen rifleskudd hjørn mellom i fjøset over hodene på kuene, ble det ro for en tid.

Ellers var nissen godvenner med hestene på stallen. Enkelte ganger når stallkaren kom for å gjøre morgenstellet fikk han se noe rart. Den lange, lyse manen på en hest man hadde, var flettet sirlig og fint, og ytterst var det knytt en liten knute slik at fletten ikke skulle løse seg opp. Folk hadde det ikke vært i stallen, så det var nok ingen annen en nissen som hadde vært på ferde.

Frøtvetnissene er en av de få gårdsnisser i Røyken som fortsatt holder gamle juletradisjoner ved like. I et ti-talls år har man hatt som skikk å servere nissen julegrøt. Klokken tolv på julaften dukker nissen frem fra høystakken sin for å få julekosten sin.

Dersom nå vår fjøsnisse blandes mere ut med Santa Claus & Co., kan det få konsekvenser for hele julefeiringen - for alle er vi i slekt med folkenissen.

Bjørn Brønner

Skiaskenes skjebne

I 1930-årene satte Skiforeningen igang et storstilt program for planting av asketrær, og disse trær skulle bokstavelig talt bli grunnstammen i den hjemmelige skiproduksjon. Trodde man dengang! Men utviklingen gikk jo andre veier, og spørsmålet var hva skjedde med de tusner av trær som ble plantet i optimismens tegn - før plasten var oppfunnet...

Skeptiske skogeiere

Toralf Lyng som var generalsekretær både i Den Norske Turistforening og innehadde den tilsvarende stilling i Skiforeningen, forteller:

- Jeg kjente initiativtageren til askeplantingen, lærer Harald Sørum, godt. Jeg var selv med i komiteen for denne plantingen, Sørum var formann og gjorde alt arbeidet!

Men interessen for ask-prosjektet ble svært laber den siste tiden. I 1952 reiste Sørum litt rundt i landet for å se hvordan det sto til med askeplantingen. Det viste seg ikke å være rart fatt. I alle fall i de senere år måtte Sørum nærmest «tvinge» plantene på mange skogeiere, og det viste seg at plantene ofte ikke ble satt ut i det hele tatt. - Jeg tok derfor askeplantingen opp i Skiforeningens styre, som besluttet at den

skulle opphøre. Den siste komite for askeplanting er oppført i årboken for 1952, Sørum var da stadig med.

Grønnask best

Det var altså i årenes løp plantet en mengde asketrær. Men skifabrikasjonen gikk jo helt andre veier, og det ble ikke bruk for askevirket. Jeg husker forøvrig at det en gang i 1950-årene kom en forespørsel fra skogbrugerhold til Skiforeningen om den ikke kunne gjøre en innsats for bruk av askeski, ask var vanskelig å selge. Toralf Lyng minner om at det i 30-årene var laget mange askeski, grønnask var det gjeveste.

- Selv kjøpte jeg et par askeski vinteren 1933/34 - til fem kroner! Men man kunne også risikere å måtte ut med det dobbelte, ja, opptil 15 kroner for et par slike ski.

Han har dette hjertesukket til slutt:

Dette at asken og i det hele tatt treskiene ble avlegs, er et typisk eksempel på at vi ikke kan styre utviklingen, men at vi i stedet blir styrt av den. Nå ser vi at det på ny blir laget «gamledagse» ski for at vi skal kunne lære telemarkssvingen. Det benyttes knapt ask i disse heller. Men vi får være glade for at det igjen kan fås skikkelige ski som kan brukes utenom de elendige sporene vi nå tvinges til å gå i.

Bjørn Brønner

Askeski og asketømmer

Guttedagenes ski var av ask og først i voksen alder ble jeg eier av et par hickoryski. Men krigen 1940/45 satte stopper for import av denne tresort og ski av norsk tre ble igjen aktuelt. Både ask, bjørk, alm og endog eik ble etterspurte tresorter og skifabrikkerne fremstilte limte ski.

I årene fra 1936 og frem til desember 1941 var jeg skogsarbeider og tømmerhugst var det hver vinter. Jeg husker Drammen Skifabrikk var ute etter skikket tømmer og i Gjerdal- skogene var det mye virke som egnet seg for fremstilling av ski.

Far og jeg hugg adskillig tømmer som ble levert til Drammen Skifabrikk, og jeg husker at dette ble målt i kubikfot i motsetning til annet tømmer som alltid måltas i kubikmeter. Alt tømmer, såvel til skurlast som til cellulose måtte bakes, noe som i kalde vintre var en hard jobb.

Ski-tømmeret derimot ble ikke barket, og dette var også «spesiallast» og dermed bedre betalt, en fordel som førte til at huggeren fikk en høyere betaling.

Daglønna ble en annen nå og hugsten noe enklere. Men det var før motorsagas tid og fremdels var det «svansen» og «2manns treksag» som var redskapen.

Et annet minne fra denne tiden har jeg lyst til å ta med. På Drammen skifabrikk var den ikke ukjente Birger Ruud en av de som foresto oppkjøp av tømmer og mer enn en gang var han ute i Gjerdal i slike oppdrag.

Jeg hørte også om hans besøk i skibakkene våre og om hans flotte hopp og ditto salto. Men min jobb var i skogen og ikke i skibakken og jeg fikk aldri se hans ferdigheter der. Birger Ruud hadde ikke bil kan jeg huske og en gang gikk rutebilen fra

ham og tilbake til Drammen måtte han. Sykkel kunne ikke gutta i bakken skaffe ham og de viste ham til meg. Jeg hadde racersykkel og denne lånte Birger Ruud. Birger var mindre enn meg og setet måtte flyttes ned for at han skulle få brukt den. Sykkelsetet lot jeg stå på dette nivå en tid fremover og merkelappen som Birger Ruud forsynte sykkelene med da han returnerte den, ja den gjemte jeg i lang tid.

Dette var altså mine minner om ask og askeski og utlån av sykkel til en av guttedagenes helter.

Odd H. Sandlund

Planter i Røyken

*Bjørk med «hekseskoster»
på Gudrun og John Ruud's
eiendom i Hyggen.
Bjørka kan være ca. 100 år.*

Hekseskoster

Det er mange mennesker som ikke vet hva mørke, tette grenkvaser på trær er, og det er særlig i vinterhalvåret - da alt løvet er borte - at man ser dem best, gjerne oppe i grenene hos en bjørk. Enkelte tror at fenomenet egentlig er skjærereir, andre forveksler hekseskoster med misteltein (en grønn snylteplante som ikke finnes i Røyken), men lengre sør i Oslofjorden (feks. på Mølen). Det faktiske forhold er at hekseskostene kan ha flere forskjellige årsaker: de kan skyldes sopp-parasittisme, misvekst eller galler.

Parasittsopp

Hekseskoster finnes på forskjellige treslag. De store hekseskostene på bjørk, som folk flest legger merke til, kommer av parasittsoppen *Taphrina betulae*. Andre arter i slekten *Taphrina* kan parasittere på or, plomme og kirsebær. Det er særlig på or at det kan utvikle seg store hekseskoster, og det er gjerne store eksemplarer som også opptrer på gran og furu.

Andre årsaker

Når det gjelder nettopp gran og furu, er man ikke helt på det rene med hva fenomenet skyldes, men de fleste heller til den oppfatning at hekseskosten skyldes indre vekstforstyrrelser, vegetative mutasjoner, med et faguttrykk.

På bjørk kan man finne små, kuleformete utvekster som er forårsaket av en gallveps, men disse misdannelsene oppfattes vanligvis ikke som hekseskoster. Dersom man har et tre som man synes er skjemma av hekseskoster, kan disse fjernes ved beskjæring. Verre er hekseskoster ikke.

I folketroen

har hekseskoster spilt en stor rolle, og det knytter deg en rekke lokale navn og forestillinger til dem. Tar vi for oss lokalnavnene, så er det slik at marekost eller murukoster

er det folkelige navnet som finnes på Østlandet.. Heksekost er nok et nyere og mer litterært navn. Marekost eller murukost har å gjøre med «mara» eller «murua», et kvinnelig vesen som oppsøkte folk og fe for å plage dem mens de sov. Hun finnes så vidt det er i ordet mareritt, en drømmetilstand som bl.a. oppleves som en trykkelige følelse over brystet. Da trodde folk det var mara som hadde kommet gjennom dør eller vindu og red den som sov slik at han/hun ble urolig, svettet, ynket seg og følte det plagsomme trykket på kroppen.

Også i Røyken er det trolig at folk brukte stål eller heksekost mot mara, det var for å beskytte seg mot henne. Noen steder i indre Telemark har folk heksekoster over sengen helt inn i 1930-årene. Da hadde slik tro for lengst sluppet taket i bygdene rundt Oslofjorden. Flere steder på østlandet var det i gamle dager en regel om at en marekvist ikke måtte bæres over en vei hvor det var blitt kjørt et lik. Da var det best om man heller bar heksekosten over et kryss hvor tre veier møttes. Tallet er jo magisk - og slike forestillinger om heksekoster griper dypt ned og langt tilbake i folketroen.

Bjørn Brønner

Gamle bøker

Bygdemagasinet konkurrans om den eldste trykte boken ga mange deltakere. Selv er jeg eier av Hans Strøms «Prædikener over alle Søn- og Fesdagars Evangelier», trykt i København på Gyldendals Forlag i 1792.

Hans Strøm var født i Borgund i 1726 og døde i 1797 som sogneprest i Eiker. Han var doktor og professor i teologi og i tillegg til prestegjeringen opptatt av naturvitenskap og folkeopplysning.

Min bok fra hans hånd har en del navnetrekk: «B.Wulfsberg», «B.Riis» og denne dedikasjon: «Denne Postil tilhører Anders Larsen Haugen og den af meg foræret. P.C.Riis. Aar 1870».

Petronelle Christine Riis var enke etter klokker Bertil Riis og bodde på klokkergården Breiset i Hof.

Anders Larsen Haugen var min oldefar og brukeren på klokkergården. Breiset eies idag av min nevø Olav Sandlund og boken skal nå tilbake til gården.

I boken er det trykt en fortegnelse sålydende: «Deres navne som ha tegnet seg for dette Wærk og derved befordret dets Udgivelse». Fra Røyken hele 40 navn og for 6 av disse er også yrket nevnt:

Sogneprest Chr. Holst

Klokker Ole Ourdal

Lensmann Hans Fritz

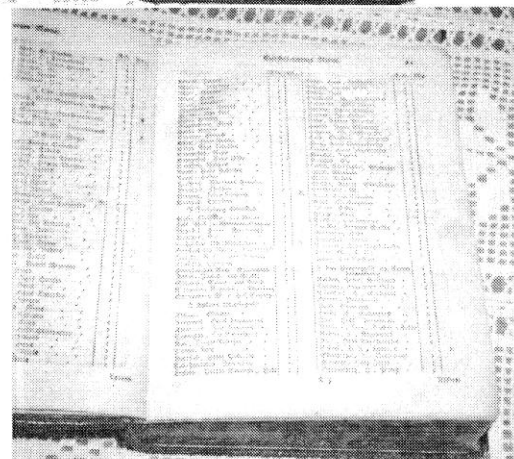
Skoleholderne G.Gundersen og Anders Nielsen

Skomaker Christopher Larsen

For alle de andre er bare navnet nevnt.....

Om sogneprest Hans Strøm har Eiker historielag en lengre artikkel i årboken for 1971. Som foran nevnt hadde Hans Strøm interesser utenom teologien og fra hans hånd nevnes disse bøker: «Physisk og Oeconomisk Beskrivelse over Søndmørs Fogderie». (Storø, Danmark 1762-69) og «Physisk og Oeconomisk Beskrivelse og Eger Præstegjeld i Aagershuus Stift». (København 1784). Hans Strøm finnes på et norsk frimerke - 50 øre - i serien «Berømte zoologer» i 1970.

Odd H. Sandlund

Året 1917:

Hard vinter

Denne vinteren startet tidlig med kraftig snøfall allerede i oktober. Litt uvanlig forresten etter mange milde og snøfattige vintre. Derfor bør det være passende å gjengi denne meldingen fra bladet Fremtiden fra lørdag 10. februar 1917:

«Fra Røken meldes til vort blad at der nu paa grund av isvanskelighetene gaar en meget stor trafik derover. Al trafik til Hyggenstranden gaar nu over Røken st. og ikke mindre end 15 landhandlere faar sine varer denne vei. Likelædes gaar al trafik fra Engene dynamitfabrik for levering av sprængstoffer over Røken. Igaar passerte ikke mindre en 90 heste fra dynamitfabrikken. Det ser saaledes ut til at trafiken stiger og dette vil antagelig vedvare til isforholdene bedrer seg.»

Sprengstofftransportene med jernbane fra Røyken foregikk i bortimot 100 år. Jernbanen kjørte spesielle «kruttog» som var underlagt strenge sikkerhetsforanstaltninger. Kjøringen fra Engene opp til Røyken stasjon foregikk med hester. Ofte ble det

kjørt i kolonner med lensmannen foran. Hurum- lensmannen ledet transportene frem til Røyken-delet sør for Åros. Der overtok Røyken-lensmannen.

Hans Magnus Nielsen var lensmann i Røyken på denne tid. Egentlig var han Oslo-gutt, men ble lensmann i Røyken i 1891 og satt i embetet frem til han ble pensjonist i 1931. Han giftet seg med ei Røyken-jente, Laura Lingsom.

Laura Nielsen fortalte meg at lensmannen bare hadde betjent de siste årene av sin lensmannstid. Derfor var det ikke alltid at han selv hadde tid til å ledsage sprengstofftransportene. Da overtok lensmannfruen denne jobben. Hun var forøvrig en meget myndig dame som det sto stor respekt av. (Det fortelles at hun også ved andre anledninger grep inn i lensmannsrollen - men dette er en annen historie).

Ole Sønju

Premiekonkurransen i nr. 26

Disse deltok i konkurransen:

Ivar Skare, Åros

Else Berg Halvorsen, Spikkestad

Jorunn Dambo, Bødalen

Bente B.Ølstad, Røyken

Tre av disse hadde «fullt hus» når det gjaldt riktige svar, mens en av dem ikke fant svar på spørsmål nr. 1.

Riktige svar var:

1. «Kongsemnene» - fra 5. akt av Henrik Ibsen

2. «Brand» - fra 4. akt av Henrik Ibsen

3. «Peer Gynt» - innledningen av prestens tale av Henrik Ibsen 4. «Terje Wiigen» - 4. vers av Henrik Ibsen

Og svaret på nr. 5 - også av Henrik Ibsen

Ved loddtrekning tilfalt premiene disse:

Jorunn Dambo, Bergliveien 1, 3472 Bødalen

Bente B.Ølstad, Nordre Ølstad, 3440 Røyken

Bokpremier er sendt til vinnerene.

Premiekonkurransen nr. 27

Hva kalles gjenstanden og hvordan brukes den?

Svarfrist: Innen utgangen av mars 1994.

Røyken forsyningsnemnd

Rundskriv til husdyrholdere og beregningsoppgave over slakt

Røyken Forsyningsnemnd
— Røyken —

Rundskriv 27/11—45.

Husdyrholdere.

Vedlagte oppgave over husdyrhold med videre pr. 1/12 1945 må utfylles nøyaktig og være innsendt til oss innen lørdag den 8. desember.

Alle husdyr på bruket den 1/12 skal føres opp, enten de er berettiget til kraftfôr eller ikke, og selv om de skal slaktes i de nærmeste dager etter denne dato.

Dyr som er slaktet eller solgt i tiden 1/8 til 1/12 føres bare i de tilsvarende rubrikker under forandringer.

Kraftfôr tildeles for 2ten termin, 20/12—45 til 20/3—46, bare i henhold vedlagte husdyroppgave innlevert i rett tid.

Til sauer anvises ikke kraftfôr. Heller ikke «villahøner», (det er små hønseshold hvor det ikke samtidig holdes andre dyr.)

Det er ikke adgang til å sende kraftfôranvisninger i alminnelig brev med tjenestemerke, så anvisningene må hentes på nemndas kontor.

De som ønsker anvisningen tilsendt i posten kan vedlegge 40 øre i frimerker sammen med husdyroppgaven.

Røyken Forsyningsnemnd den 27/11 1945.

THS. NILSEN.

Nr. 4519.
Banden & Co., Halden.
7—46.

Melding om varighet av slakt til eget bruk.
Godkjent av Næringsdepartementet.

Herr Einar Sandtund, Lyggen

Deres slakt av 26-11-45, vekt: 94,5 kg til eget bruk, skal være fra den 13/12 1945 til og med den 5/18 1946 beregnet etter 3 husstandsmedlemmer og dagarbeidere/kårfolk.

Røyken den 12/12 1945
RØYKEN
1945
Stempel.

Bengt Christensen
Underskrift.

Kvittering for bladpenger i 1940

Postverket.
Bl. 79.

Kvittering for bladpenger.

Hr.

Olh Fossum

har betalt *8 25* kr. øre i kontingent og porto for *1* eksemplar

av bladet *Busk Blad* for *II* kvartal 19*40*

post.

193

9. 38. A 6.

Buskeruds Blad kostet kr. 8,25 for 1. og 2. kvartal.

Brannpolise

Fossum den *3 - 4 - 1937*

Herr

O. H. Fossum

har betalt til RØKEN BRANDKASSE

Premie på huse for året 1937 Kr. *6.50*

" - løssøre - " 1937 " *4.50*

hvorfor herved kvitteres

Pavel Boi

Brannpolise for hus og innbo forsikret i Røken Brandkasse kostet kr. 11,10 i 1937.

Julekvellsvise

Alf Prøysen.

Julekvellsvise.

Nå har vi varme gulver og vi har brennelys,
og vi har rett opp fjællkarn og vi har pynte tre,
Nå skal vi ta det rolig og feste på ei stund.
I imens ja någe rogne så, vi bror din for en blund.

Den krakken bortat glasset så kille vi litt der,
og prøv' finne lin dit julestjerne er,
Den slankeste ta aille, hui a ei klar og stor.
Etter a over taket der a Jordann-Maja bor.

Liu a så snill den stjerna, hui blanke koin du sjø?
Og så skal je fortelja hui du dit hoi på.
Den fyrte gong hui skinte så lyse hui ei brø
i villen seg og himmel, og ei krulle og ei kio.

I krulleba lag en liten gutt så snill og blid og gø,
og om huss dreiv og steller, og for huss slo og lo,
og gjutgutta deromkring den kille del og fo,
og bar med seg små lamper som gullene skillede fi.

Ja, del og med "The Wise Men" den rei i mange dør,
den miste itte vege og itte den det bar,
Uten stjerna skinte fore på himmel kvelden bli,
så inge den den gikk bort seg og aille he felle sjø.

Og del var fyrte kullen som julestjerne brøim,
men så har a brøim i aille verdens brøim,
Og sånn a som hender, a stjerna like stor,
du ser a over taket der a Jordann-Maja bor.

Alf Prøysen.

Firste tryk, utgitt for Magasinet 1951

Kopi av Alf Prøysens «Julekvellsvise» med original håndskrift, skrevet for «Magasinet» i 1951. Førsteutgave.